

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző:

Elek Artúr

Cím:

Munkácsy Mihály

Forrás:

Újság

Bp.
(Hely)

1944. II. 20.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy

92

Hely

Munkácsy Mihály

Idő

"1944."

Személy

Helyszán

MUNKÁCSY MIHÁLY

(1844—1900)

Irtta ELEK ARTÚR

Száz éve, hogy erre a világra született és majdnem fél százada, hogy eltávozott róla. Elvitte magával az embert, a varázsos egyéniséget, ritka szép, férfias szál-alakját és rajta a megkapó fejet, a hatalmas bozontos üstököt és hófehér szakállat. Ilyenek láttuk még 1896-ban, mikor a millenniumi kiállításra hazajött, hogy bemutassa utolsó nagy alkotását, az *Ecce homo*-t. Az Andrássy-ut végén építtetett számára deszka-pavillont.

Már akkor nem jó hírek jártak róla, sőt már évekkal előbb sem, mikor a *Honfoglalás*-t küldte haza. Olyanok, akik megfordultak párisi házában, suttogva beszéltek, hogy a mester egészsége körül baj van. S hogy mennyire baj volt, arról maguk a festmények beszéltek. A *Honfoglalás*-t még Páris itélete elé bocsátotta, de az *Ecce homo*-t már nem. Páris itélete nem volt barátos, akik jóindulattal írtak a festményről, azoknak mondataiban is megérzett, hogy hitük megingott. Itthon természetesen semmit sem

éreztek ebből a hazalátogató művésszel. Csalódást csak az okozhatott neki, hogy képe, amelyet a magyar állam az új országház palotája számára festetett, nem fért el kiszemelt helyén s azért a Nemzeti Múzeum mai dísztermében, az akkori főrendiház termében állították ki. Az itthoni kritika kritikátlanul magasztalta a festményt.

De a „Honfoglalás“ még olyan festő alkotása volt, aki ura eszközeinek és aki tudja a mesterségét. Csak a lélek roppant meg benne s éppen ez érzik meg a képben. De az „*Ecce homo*“ már egy emberre csúszott, a dadogása. Korábbi Krisztus-képeinek emléke dereng fel alakjai megválasztásában és azok csoportosításában, de a kéz és a szem, amely együttvéve a mestert jelenti, mintha visszagyereskedett volna az ifju és tanulatlan Munkácsy Mihály kezdetleges korába.

Ezt a művét hozta haza végső ajándékkul és ezzel bucsuzott el a művésztől.

De minderről talán felesleges is beszélni, mint ahogy emlékezni is felesleges rá. Nagy pálya volt az, amelyet Munkácsy megjárta és rendkívüli, amit haladtában alkotott. Ritka szív és ritka lélek vitte útján. Szorgalmát mindig sokat emlegették, de szorgalmas művész más is volt. A szorgalom nem művészi tulajdonság, hanem inkább erkölcsi természetű szükségesség. A léleknek annál jóval becsesebb képességei működtek benne, köztük a művész számára talán legbecsesebb: a megéleveníítő erejű képzelet.

Jelentőségének megmérése két szempontból lehetséges. Az egyik a külföld megbecsülése művészeté iránt. Munkácsy az első magyar művész volt, aki a külföldet meghódította. Voltak előtte és vele egy időben más magyar festőknek is sikerei külföldön: csak Madarász Viktort és Zichy Mihályt említjük. De Munkácsy művészeté annakidején valósággal hódítóként járta be a világot. Mi sem jellemzőbb erre,

minthogy éppen éretli korának legjava alkotásai külföldön maradtak és ott részben nyilvános gyűjteményekbe kerültek. Külföldi sikerei nagyjövendelmű művészé tették, hazájában pedig megszerezték neki a feltétlen elismerést. Azok közé a kevesek közé tartozott, akiket még életükben prófétának fogadott el hazájuk. Egyébként is sokat köszönhetett külföldi sikereinek. A siker nagy ösztönző, a képességeket megsokszorozó hajtóerő, az erőtaralék megmozgatója. De a siker, mint az oxigén, el is égeti a benne izzó szervezetet. Munkácsy pályája hirtelen emelkedett csodaszzerű magasságba, de korán is szakadt meg. **Mindössze ötvenhat éves volt, amikor**

kihűlt teste hazatért örök pihenőre.

A siker viszont nem megbízható mértéke a művészi alkotás értékének. A siker sokféle tényező közreműködéséből alakulhat, s azok a tényezők nem mind művészi természetűek. A siker voltaképpen nem is több, mint a kortársak, sőt a pillanatadta kortársak elismerése s a művészi alkotások sorsában a keletkezés kora a legrövidebb időszak. Az igazi mesterművek igazi élete csak az utókorban kezdődik. Munkácsynak még meg kellett

élnie a siker elmulását. Amit a külföld adott neki, azt fokonyként vissza is vette tőle.

Hogy ki és mi volt, azt mi, itthoniak tudjuk igazán. Jelentősége nő a művészetünk történetében. A művészetben nagyon meg szokás becsülni az újszerűen hatót, azt, amit röviden ujnak neveznek. A tizenkilencedik század közepe óta valósággal rögeszmévé fajult a művészek között az ujnak keresése. Keresték a témában, a természet tanulmányozásának a régiekétől különböző módjában: a naturalizmusban és annak leszármazójában, az impresszionizmusban: majd abban, hogy a természettől elfordulva, igyekeztek a világ képét és benne önmagukat felvetíteni, keresték az újat a régiektől különböző technikai fogásokban és festőanyagokban. Munkácsy mind ezeknek egyikében sem volt újító. Azt festette, amit már előtte is megfestettek mások. De úgy festette, ahogyan arra csak ő volt képes. Páratlan egyéniség volt a maga korában, olyan, akinek csupán a külsőségeit, mesterségének bizonyos ismétlődő tulajdonságait lehetett utánozni. S a művészetben csak az egyéniség örökéletű. Minden újítás ósdisággá lesz, amint elhalványul benne az újság varázsa.

De Munkácsy azonfelül még többet jelent művészetünknek. *Veled kezdődik a magyar festőművészet.* Hiába tanulta idegenben a festés mesterségét, hiába töltötte életének javarészét Párisban, képein s azok között a legsikerültebbeken, arra a körülírhatatlan és elemezhetetlen valamire ismerünk, amit magyarnak nevezünk s amit Arany János olvastán, vagy egy-egy alföldi paraszt hallatán érzünk. Hogy művészetében mi az elvitathatatlanul magyar, azt nem tudjuk megmondani. A lélek láthatatlan működése teszi azzá s ami abból láthatóvá válik, az alig árul el valamit a titokból, mert hisz a még olyan egyéni festői technika, a színkeverésnek még olyan eredeti módja is utánozható.

Munkácsy nemcsak magyar tárgyú képeket festett, sőt pályája derekán képzeletben messze volt kénytelen távolodni hazai emlékeitől. Annak a képének is, amely talán főműve, a *Zálogház*, — Párisban játszik a cselekvénye. És a Milton, a Krisztusképek, Mozart halála megannyi idegen cselekvény. S ezek a képei is olyan magyar művek, mint amilyen letagadhatatlanul olasz ember alkotásai Tintoretto, vagy Tiziano festményei.

Körülírhatatlan ennek az érzésnek mivolta. Mert ha a szenvedélyes lendületet jelöljük meg ismeretű jeleként, hamar kiderül, hogy más nemzeti művészeteknek is voltak, vagy vannak szenvedélyes lendületű művészeik. Nyilván az arnyéklaton fordul meg a dolog. A szenvedélyes lendületnek bizonyosan van egy olyan fokozata, amely csak magyar embernek sajátja, s ezt a fokozatot tette művészetével láthatóvá Munkácsy. Művészetével elsőnek érzéketlenné meg a képirás eszközeivel a *magyar temperamentumot*.

Ezt köszöni nemzete Munkácsynak. Azóta tudjuk, hogy van ma-

gyar művészet, ha mivoltát nem is tudjuk megmagyarázni.

S ezzel a művész-lángelmével szemben nagyok nemzetének a mulasztásai. Az, hogy szoborral nem tisztelték meg emlékét, hogy sem életét, sem művészetét nem dolgozták fel hozzá méltó módon, csekély jelentőségű mulasztás ahhoz képest, hogy a ferencjózsefi kor boldog Magyarországa a külföldnek engedte át Munkácsy főműveit. Minden künn van Amerikában, holott az akkori Magyarországnak meg lett volna a lehetősége ahhoz, hogy ha áldozatok árán is, itthon marassa a Zalogházát, a Krisztus-képeket, a Milont, a Műtermet és egyéb remekket. Itthon csak fiatalkori művei

vannak és az említett főműveikhez készített tanulmányai. A Munkácsyról írott legfrissebb keletű monográfiája írója, Farkas Zoltán, helyesen mutat arra, hogy egyebek között miért lehetetlen Munkácsy művészetével alaposan foglalkozni. Mert főművei Amerikában vannak, ahová a maga erejéből kijutnia a művészeti irónak nincsen módjában. Amerikának Munkácsy bizonyára nem jelent annyit, mint nekünk. Mégsem tudunk róla, hogy az állam megkísérelte volna, hogy visszaszeresse onnan Munkácsynak azokat a műveit, amelyek visszaszerezhetők.

Óriási adósság ez, amely nemcsak Munkácsy emlékével, hanem a magyar nemzetel szemben is terheli az állami hatalmakat.

Minden évforduló figyelmeztetés: emlékeztetbe idézése annak, amit elmulasztottunk, amit elhibáztunk és amit talán még jóvá tehetünk. Száz esztendeje, hogy Munkácsy Mihály megszületett!